

EGY AFRIKAI ZENEKARAVÁN BUDAPESTI HANGJAI /20. SZIGET FESZTIVÁL, 2012, DESERT BLUES/

A.Gergely András
a politikatudomány kandidátusa, tudományos főmunkatárs
MTA Politikatudományi Intézet
andrasgergelya@gmail.com

Megritkult gyakorisággal, de épp idén újraéledt szerepkörrel és kurázsival szerveződött a Sziget Fesztivál Afrika-falujának régi arculata. A korábbi, többarcú afrikai zene-képviselő (arab, iráni-török, fekete-afrikai, közel-keleti) prezentációk után idén egy hallatlanul izgalmas kísérlet helyszíne volt a fesztivál. Megmutatkoztak a világzenei színpadon olyan sztárok is, mint a párizsi Orchestre National de Barbés, a romániai Fanfare Ciocărlia, vagy a Salamon-szigetek akusztikus „dob-orgonáival” bűvészkedő Narasirato bandája, de az idei zene-csemegék egyike a Tuareg Sátorban zajló improvizáció-sorozat lett, többnapos work-shop és rögtönzés-varázslat a transz-szaharai sivatagi fesztiválok mintájára.

S ha pusztán egy zenei eseményről készülő rövid tudósítás lenne célom,

néhány jeles név, bűvös hangszerfajta vagy stílusmeghatározás nyomán kialakítandó összképpel szinte meg is elégedhetnék. A fesztiváli programfelületek mellett néhány (azóta zenei videoforgalmazó oldalakra is kikerült) rövid snitt felvillantása is szükséges lenne, de még hangsúlyosabban maga a tuareg „falu” élményvilága kínálna árnyaltabb áttekintést. Ezek mellett vagy helyett ami fontosabbnak vélhető az élményközeli jelenlét szempontjából, az nem pusztán a muzsikusz jelenlét, hanem a vállalásos program, egy európai projekt körülhordozása volt, alább részletezendő feeling körülményei között. Ennek ugyanis nemcsak afrikai, nemcsak európai, hanem egyenesen „afrópai” kísérlet-jellege szolgált vonzó példaként ráérősen teázgató nyugati diákoknak, otthoni han-

gulatot vadászó afrikai menekülteknek és akár a Barbés zenekar tagjainak is. Nem „afrikai” falu volt ez most, hanem tuareg sivatagi sátor, Maliból jött muzsikusokkal, s kíséretükkel, akik között olasz, japán, magyar, marokkói, holland is akadt. A műfaji jegyek terén pedig mali blues és autentikus sivatagi női énekes zene, olasz-mediterrán jazz, európai jam session és Chalaban-os guembri- vagy oud-kíséret is egyenrangúan kapott teret.

Az AT oldalain viszonylag ritka a zenei reflexió, de ennek dacára is kellőképpen korán meg kell valljam, írásomban nem közvetlenül zeneesztétikai vagy világzene-filozófiai körvonalak megrajzolására töreksem. Ehelyett azonban egy figyelemre érdemes projekt folyamatáról, kihívó és tesztre serkentő voltáról szólnék inkább, melynek szimbolikus tartományában a kultúraköziség élmény-sodrása kap főszerepet.

A tuareg néptörténet akár vázlatos ismertetésétől megkímélve az Olvasót, vagy akár folyóiratunk egynémely

tematikus írása felé terelve az érdeklődést, ami alaphangon is szükséges körülírás kell legyen, az maga a „sivatagi blues” fogalma és korszakos hódítása. Ennek elsődleges jelentése tradicionális tuareg vagy mali tájegységek dallamaira, „verseire”, üzenetközvetítő élményvilágára utaló közlés, jobbára gitárokkal felszerelkezett népviseletes előadók körében, akik mintegy évtizede indultak (legalábbis a frankofón nyugatot alaposan megihlető) hódító útjukra. A nyugat-afrikai sivatagos tájon élő, mintegy másfél milliós tuareg népesség öt ország között oszlik el (Algéria, Líbia, Nigéria, Burkina Faso és Mali), utóbbiban mintegy harmada lakik a berberekkel szomszédos törzseknek. A *tuareg* szó értelmezése számos etimológiai törekvésnek kitett, „elhagyatott” és „alávetettet” éppúgy jelent, mint az alávetettséget elhagyó, azaz szabad és mobil létformát önként választó sivataglakót, méghozzá a középkori arab behatolás óta állandósult önállóságban élőt. Ennek következményei mind a gyarmatosítások időszakában, mint a törzsi lét-

formák azóta számossá vált változataiban többretegű, nagyjából nyolc csoportozatra („kasztra”) tagolt rétegei jól mutatják, hogy a mai létmódok egyként tükrözik a nemességre jutott, a szolgáló, pásztor, kovács, bányász, parasztizáló, kézműves népcsoportok belső történetét, beleértve polgárháborúikat, kereskedelmi alkalmazott („konvojkísérő”) fegyvereseiket és tevetartó szállítmányozóikat is. A monogám házasságban élő, jobbára muszlim népesség éppen-séggel Maliban az 1990-es években indult polgárháborús folyamatban vált a korábbihoz képest is migránssá, menekültté, üldözötté vagy áldozattá. A historikus énekek, melyek esti tábortűzeknél, tea főzős pihenőknél, vagy éppen városi közösségek életformáiba illesztett fesztiválok alkalmával szólnak meg, nem ritkán az etno-műfajok világzenei színpadaira, előadótermek, CD-felvételek, televíziós műsorok világába is bekerülnek. Ezekben részint a mintegy két tucatnyi tuareg törzs lokális kultúrája, „helytörténete” mutatkozik meg az 1902 óta állandósult francia gyarma-

tosítás nyugjeire utalva, s részint az a kényszerített életforma, sivatagi állattartó szociokulturális alávetettség is, melyből a tuaregek csak kisebb hányada próbált asszimilálódó városiaként megszabadulni, többségük a sivatagba kiköltözést és folytonos migrációt vállalva karaván-létben leli öntörvényűségének megvalósulását. Az a „keserves”, „panaszos” dal, melynek gitárkísérettel a nyugatot meghódító Tinariwen, Tartit, Bombino, Tamikrest és más együttesek sztárjai beszélnek el élettörténetük vagy törzsi „konfliktustörténetük” változatait, kialakulni segítette a (kő- vagy homok)sivatagi „panaszok” műfaját, melankolikus és visszafogottan érzelmes akkordikusságát, s ennek a tradicionális populációt városokba szorító politikai-gazdasági nyomás hatására kialakult „urbánus” blues lett adekvát műfaja. A tuareg zenék közül is elsősorban a mali reprezentációs hatás érvényesül ebben, melyből a hozzáértők az amerikai blues gyökereinek afrikai forrását tartják fontosnak, s ennyiben jutunk közelebb e cikk témájához,

Groove Music on-line (FSZEK)

http://www.fszek.hu/konyvtaraink/kozponti_konyvtar/zenei_gyujtemeny/?article_hid=3108

Tuareg zene

Mohamed Issa & Groupe: Tamedithin

<http://www.youtube.com/watch?v=cn9NEs0BMr4&feature=related>

Tartit: Tabey Tarate

http://www.youtube.com/watch?feature=endscreen&NR=1&v=dEHZh40c_84

További zenék

http://www.youtube.com/watch?v=kB4ZSDUsi_k&feature=related

http://www.youtube.com/watch?v=ZLX_SkwVA9k&feature=related

<http://www.youtube.com/watch?v=eetjwcRph-w&feature=related>

Samba Touré saját videó-oldala

<http://www.youtube.com/watch?v=Wf5DAI8EbeM>

<http://www.youtube.com/watch?v=daHVGns6Vmw>

a zenei globalizálódás mikrokörnyezeti visszahatásához és új mozgásba-lendülésének tematikájához...

A Sziget-fesztivál tuareg sátrában ugyanis idősebb meg fiatal tuaregek gitáros párviadala is zajlott, tradíció kontra modernitás, értékörzés versus értéktelenség. Előbbiben a deklamáció még a panaszos, de helyel-közzel humorba-iróniába hajló narratívákba tagolt elbeszélőmód a jellegadó, utóbbiban pedig a kortárs érvényesülés, „elektrikus tájkép”, mentális szomszédságosság a húzóerő. A Tuareg Sátor zenészei, napi két-három zenei fölpezsdüléssel, közöttük ráérős teázással és a konvencionális szerepek, intenciók, prozódiaik megjelenítésével teremtettek szinte folytonos előadás-hangulatot, noha az elképzelés a nemzetközi zenekar és a kapcsolódó alkalmi muzikusok köre révén inkább hasonlított egy rögtönzött lemezstúdióhoz, semmint a sivatag lakóinak lassúbb tempójú népzenei előadásához. Színezte ezt a gitáros és énekes-dobolós hagyománytartást Fadimata Walet Oumar fanyarul szép énekhangja és tánca, a tuareg női zenekarokra jellemző ütemes dobolással és tapssal, azután a mali blues talán elsőszámú előadója: Samba Touré játékos humora és hangszerbiztonsága, Djimé Sissoko későkamaszosan pajkos, de fergeteges ngonji- és tamani-tudása, valamint az orosz származású, európai jazz-ben flottul sétáfkáló Dimitri Grechi Espinoza rögtönzős és kompozitori-hangversenymesteri fegyverkezése, s a hazai pályákon a legjobbak közé emelkedett vibráfonos, Pasquale Mirra szédületes irama. Így együtt, noha a további olasz, európai és magyar muzikusokkal kialakult

szituatív rögtönzőkészség igen esetlegesnek tűnt a kezdetekben, a hét közbeni próbák során megformálódott egy olyan koncertképes szombati előadás, melynek utóbb harsány sikere nemcsak azt sugallta, hogy tehetséges emberek együttesen is tehetséges produktumra képesek, hanem ténylegesen is visszaigazolta a zenei transzfer-projekt vállalást. Azt ugyanis, hogy a kultúraközi megértés, ráérzés, empátia és a zene természetrajza egymáshoz közelíti a résztvevőket, kölcsönhatásba hozza a muzsika elemeit, s átjárhatóvá teszi a világzenei produktumokon átívelő közléstartalmakat (sőt műfajokon, mint törzsi zenei kultúra, blues, jazz, európai vagy afrikai mozgás, ritmusképletek, hangszerátvitel komplexitását is). S egyáltalán: a zenei transzfer lehetséges tökéletességgel mutatja föl, hogy földrészek, kifejezési készségek, tartalmak és közlések olyan harmóniába rendeződhetnek, amely áthatni képes a partnerség egyedeit, kibocsátó és befogadó kultúrák érzékeny szereplőit.

A Tuareg Sátor voltaképpen időleges helyszíne egy migráló, utazásban életformaszerűen kivitelezett, vállalkásban pedig a köztesség rangját is megadó szituációnak. Olyan helyzet, amelyben voltaképpen a tuaregek százezrei is élnek, a mali polgárháború menekültjeiként, szomszédos népek és országok területén, menekülttáborokban, ideiglenes identitásban. A szigeti kezdeményezés ugyanis csupán egyik állomása annak az európai körútnak, mely a kulturális sokszínűséget az etnomuzikológiai örökség területén teljesíti ki. Mintája nem más, mint a só- és aranyszállítványokkal Taoudenni bányáiból Mali

sivatagi útvonalain átvonuló karavánok sok évszázados példája, melyben az életvezetés a környezeti és éghajlati feltételeknek kitett, de a maga nemében változatlan, útvonalaiiban konstans, funkciójában racionális is. Azok a sivatagi utazók, akik szerepük szerint tevékaravánok kísérői, nemcsak sót szállítanak a térség ritka sókészleteiből a falvak, törzsi telephelyek piacaira vagy városok üzleteibe, hanem egyúttal összekötő funkciójú, a migrációban legitim lételemet kiteljesítő vállalások megtestesítői is, nomád kommunikátorok, hírvivők, postások mellest, kiknek kulturális értékközvetítő funkciója csöppet sem változott ősidők óta (de a 12-16. század óta bizonyítottan nem). A sókaraván nem csupán termékkereskedelmi mozgás, hanem nomád életmód is, melynek metaforikus, kultúraközi együttműködési programja szolgált példaként a zenei turnéhoz: ez a projekt, mely nemzetközi téren AZALAI néven indult, az „Ezer teve útja” mintájára Európába hozza a tuareg zenei üzenetet, elsőül olasz muzsikussal Firenzében, majd a Sziget-fesztiválon, s tovább, Szerbia, Belgium, Hollandia majd Franciaország felé, utána vissza is..., ezzel olyan nemzetek közötti kulturális transzfert bonyolít, amelyet a polgárháború előtti, alatti és utáni Maliban ezrek élnek át. De nemcsak ezrek, hanem százazrek kerülnek menekülttábori ideiglenességbe a 90-es évek óta zajló belső konfliktusok miatt, vagy lesznek évtizedekre sebzettek, hazátlanok, kiszolgáltatottak, elveszettek és sokszor árvák is..., akiknek szintén a kultúraközi befogadásra, megértésre van szükségük. Fadimata Walet Oumar nemcsak a

„A Tuareg Sátor zenészei, napi két-három zenei fölpezsdüléssel, köztük ráérős teázással és a konvencionális szerepek, intenciók, prozódiaik megjelenítésével teremtettek szinte folytonos előadás-hangulatot, noha az elképzelés a nemzetközi zenekar és a kapcsolódó alkalmi muzsikusköre révén inkább hasonlított egy rögtönzött lemezstúdióhoz, semmint a sivatag lakóinak lassúbb tempójú népzenei előadásához.”

tuareg nőkből álló zenészcsoporthoz vezető tagja, hanem a tuareg nők és a menekültek problémáit nemzetközi szinten is forgalmazó állampolgári szabadságmozgalom szószólója is. Szereplései a Festival au Desert saharai programján (mintegy húszezres fesztivál ez, homokra építve, évente ismétlődően, Timbuktu mellett) nemcsak a népszerű mali zenei stílusok közötti biztos helyet szimbolizálják, hanem a média figyelmét is a társas és társadalmi problémák felé terelik. Mintegy politikai szóvivőként épp a kultúraközi közvetítésben bízva és szereplései során ennek hitelt adva tükrözi a mali nők esélyeit a tradíciók mellett, a nemzetközi „politikai” turizmus lehetőségeit a fesztiválturizmusban, s az egyenlőség esélyeit az esélytelen nemzetközi térben is – nemegyszer a tuaregek elleni helyi vagy külföldi érdekek mentén megnyilvánuló elnyomással szemben.

Az AZALAI Music Caravan jelenléte a Hajógyári-sziget 20. fesztiválján a Desert Spirit követeként találkozott össze az időlegesen csatlakozó magyarországi muzsikussal és a közönséggel. A sivatag szellemének, lelkiiségének példája, szertartásai, világzenei sodrásban is megnevezhető szerepe vagy különleges minősége nem hagyta el végleg az országot, midőn az utolsó előtti napon fellépésen mutaták be a hét közbeni zenei kísérletezés „improvizatív eredményét”. Fehér Károly és Korecz Kata, Said Tichiti és a Chalaban zenészei, a szenegáli Ibro djembe-játéka is kapcsolódott ehhez a produkcióhoz, nem csekélyebb jelentéstartalommal, mint Afrika és Európa kulturális partnerségének, egymásra-találásának sikerességével. Ez a transz-szaharai kísérlet a földrészek harmóniájának üzenetével teljes, s nem pusztán a közvetítés funkcionális vagy épp világ-

zenei hatásaival ékes, hanem magának a rátalálásnak, megértésnek és harmóniának is bizonyosságát adja. A zenei karaván időlegessége a migrációk új évezredében talán már nem is kevesebb, mint biztos tapasztalat arról, milyen átláthatóságok és kölcsönösségek, párhuzamok és modulációk lehetségesek egymástól távoli zenei életvilágokban és még távolabbi életmód-példázatokban. Ezek ugyanis, ha lényegüket nézzük, nem kevesebbek, mint emberi, nagyon mélyen emberi érintések, rátalálások, együttmozgások. Dalban vagy gitáron, kongán vagy „beszélő-dobon”, tők-dobon vagy vibrafonon szólaljanak is meg, a lehetőséget, a befogadás és gyarapodó tudás mintázatát közvetítik, mely ha a sivatag mozgó homokhegyein megél, akár helyet kérhet a Sziget-fesztivál porfelhőjében vagy Párizs esős külvárosában is...

A Publikon Kiadó által megjelentetett folyóiratok

 Modern Geográfia

Marketing & Menedzsment

 Afrika Tanulmányok

REGIONAL LEVELS OF CIVILIAN INVITATIONS IN EMPLOYMENT AND INTEREST ASSORTMENT: I. FROM AIO STANAGARA TRINOMANIA TO MULTIPARTISM

18

A KÖRNYEZETUDOMOS TELEPÜLÉSFEJLESZÉS MINT AZ ÉLHETŐSÉGI TELEPÜLÉSI KÖRNYEZET MEGTEREMÉSENEK ESZKÖZE

27

TÉRFORMATIKAI MŰSZEREK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁS-INNOVÁCIÓ KUTATÁSÁBAN

27

Marketing & Menedzsment

Marketing & Menedzsment

Marketing & Menedzsment

Váromláka a kultúra földrészei között

Mű, kultúra és média? A sportpiacot

A kultúra regionális megteremtése

A 15-24 éves fiatalok

Afrika Tanulmányok

Afrika Tanulmányok 2012. VI. évfolyam, 2. szám NYAR

Fókuszban
URBANIZÁCIÓ
AFRIKÁBAN

Afrika ma
Niovokvárosok – Promóció vagy fejlődés?
Libia Kadifai után

Més próbák a földi
Tudományok és a kultúra Afrikában

Hogyan lehet
A kultúra és a migráció

A 15-24 éves fiatalok